

**Адруг А.К. Декоративне мистецтво Чернігова
другої половини XVII – початку XVIII ст.
Чернігів: *SCRIPTORIUM*, 2022. 152 с.: іл.**

DOI: 10.5281/zenodo.7315971

© О. Рижова, 2022. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4542-0925>

У часи відновлення інтересу до національних культурних надбань декоративно-прикладне мистецтво є неосяжним джерелом знань про риси української ідентичності, наші естетичні уявлення та майстерність у різноманітних ремеслах. Тож не дивно, що у намаганні створити цілісну картину розвитку цього виду мистецтва протягом століть науковці все частіше звертаються до дослідження його регіональних особливостей.

Монографія А.К. Адруга «Декоративне мистецтво Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст.» виділяється з ряду подібних їй праць, адже надає справді детальний опис пам'яток конкретного регіону у певний період історії із наведенням вичерпної історіографії стосовно кожного мистецького твору. Як зазначає автор, «декоративно-прикладне мистецтво Чернігова др. пол. XVII – поч. XVIII ст. ще не було об'єктом спеціального комплексного дослідження» (с. 109). Звичайно, існували численні студії з окремих проблем цього виду мистецтв на території Чернігівщини, але А.К. Адруг бере на себе надважку задачу систематизації усього масиву цих праць, починаючи з XIX ст., коли тільки з'являються спроби науково осмислити декоративно-прикладні твори.

Праця А.К. Адруга складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, і, що надзвичайно важливо для цієї теми, ілюстрацій. Вступ подає короткий опис монографії – тут автор зазначає мету студії, яка «...полягає у комплексному дослідженні декоративного мистецтва Чернігова др. пол. XVII – поч. XVIII ст. як особливої і органічної частини образотворчого мистецтва Чернігова й України» (с. 10). Окреслює він і завдання, а саме необхідність проаналізувати стан розробки тем розділів та охарактеризувати джерельну базу дослідження, розгляд окремих видів декоративного мистецтва Чернігова означеного періоду. Дослідник визначає актуальність «потребу відтворення своєрідності декоративного мистецтва Чернігова др. пол. XVII – поч. XVIII ст., окремих його видів, творчості майстрів та пам'яток, пов'язаних з Черніговом» (с. 4), у цьому можна вбачати й наукову новизну. Треба констатувати широту поставлених задач і розуміння цілей праці, її подальшого можливого використання іншими дослідниками.

У вступі А.К. Адруг наголошує, що головними джерелами його дослідження є самі пам'ятки декоративного мистецтва Чернігова, які зберігаються в музейних зібраннях чи перебувають в архітектурних спорудах міста (с. 11). Попередньо дослідники зверталися лише до описів окремих пам'яток, вивчаючи конкретні проблеми, тож загалом усі студії мали фрагментарний характер. У цій монографії А.К. Адруг, систематично збираючи результати попередніх досліджень та актуалізуючи їх, закладає основу для висновків та наукових спостережень, передає значний історіографічний матеріал наступним науковцям.

Кожен із розділів монографії присвячений одному з видів декоративно-прикладного мистецтва – дереворізьбленню та іконостасам, килимам, вишивці та гаптуванню, металопластиці, кераміці та гутному склу.

У Розділі 1, що присвячений дереворізьбленню та іконостасам, художнє різьблення на дереві Чернігова називається важливою та широкою галуззю мистецтва. Різьбленням оздоблювали чимало предметів – меблі, знаряддя праці, посуд, предмети церковного вжитку, транспортні засоби (сани і вози), музичні інструменти, дитячі іграшки. Архітектурне різьблення, яким теслярі оздоблювали будівлі та храми, було також значно поширеним. Різьблення іконостасів взагалі можна було б вважати окремою галуззю мистецтва, зважаючи на його виняткову майстерність. У Чернігові на той час сформувався важливий осередок різьбярства (с. 32). Зрозуміло, що абсолютна більшість цих робіт до наших днів не зберіглася, але завдяки описам або фотографіям, які приводить автор у монографії, ми можемо скласти певне уявлення про них. А.К. Адруг також виділяє основні риси іконографії та композицій українських іконостасів XVI ст. Спільним же для великої групи іконостасів др. пол. XVII ст. України, Білорусі та Росії він називає елементи декоративного оздоблення у вигляді мушлів, волутоподібних вигинів і рослинної орнаментики. Відмінними рисами автор називає композицію та іконографію (с. 24).

Розділ 2 дає можливість дізнатися про особливості килимарства Чернігівщини в досліджуваній період. Це, дійсно, один із найпоширеніших видів декоративного мистецтва України. А.К. Адруг звертає увагу на те, що «виробництво килимів у Лівобережній Україні зазначеного періоду зосереджувалося головною чином на Чернігівщині та Полтавщині» (с. 34). Килимові вироби повсюдно використовувались у побуті та обрядах людей різних станів. Саме функціональне призначення впливало на їх форму, розміри, матеріали і техніки виконання, а подекуди і на елементи декоративного оздоблення (с. 35). У монографії наводяться дуже цікаві реконструкції орнаменту на килимах, які ми бачимо на живописних картинах того періоду, особливо на портретах знатних людей. Інтерес до вивчення українського килимарства з'явився вже у др. пол. XIX ст., тому А.К. Адруг наводить імена багатьох авторів, які так чи інакше описували та вивчали килимарську справу Чернігівщини (А. Жук, А. Зарембський, Я. Запаско, В. Крижанівський, Є. Кузьмін, В. Піщанський, С. Таранушенко, В. Щербаківський).

Важливими галузями образотворчого мистецтва Чернігова др. пол. XVII – початку XVIII ст. були вишивка шовком та гаптування, які представлені в Розділі 3. Речі, оздоблені вишиваними орнаментами, використовувались в побуті та церковному богослужінні, під час різних обрядових дій. Спроби систематичного їх вивчення відносяться до XIX ст. і пов'язані з розвитком колекціонування та музейництва. На думку дослідниці Т. Карі-Васильєвої, саме на Чернігівщині започаткувався стиль бароко в образотворчому гаптуванні (с. 112). Оригінальні твори, на жаль, до наших днів не збереглися, а тому джерелами, що наводить А.К. Адруг, є описи майна представників чернігівської козацької старшини та їхні портрети.

У Розділі 4 автор особливо виділяє серед видів декоративного мистецтва металопластику, а саме виготовлення та оздоблення мистецьких виробів із металів та їх сплавів. Вони використовувались у побуті людей, у богослужінні, стали складовою частиною споруд. Із металів відливали гармати та дзвони, виготовляли ювелірні вироби, клейноди і зброю, важливе місце займало художнє лиття. Увага до творів майстрів-ливарників зазначеного періоду виявилась уже в др. пол. XVII ст. (с. 58).

Останній, 5 Розділ, присвячений художній кераміці та гутному склу Чернігова др. пол. XVII – поч. XVIII ст., що представляють своєрідне явище українського мистецтва. Автор звертає увагу на те, що найважливішим осередком гутництва України якраз і була Чернігівщина, де у XVIII ст. діяло понад 120 таких підприємств (с. 104). У цей період Чернігів стає також значним центром гончарства. Особливу увагу у монографії А.К. Адруг приділив кахлярству, адже чимало майстрів у той час займалися виробництвом полив'яних кахлів для оздоблення печей, які встановлювались у багатьох приміщеннях, тож, відповідно, мали широке різноманіття зовнішнього вигляду.

Враховуючи все вище сказане, можна констатувати дійсно глибокий та систематизуючий підхід А.К. Адруга до матеріалу, що був представлений у монографії. Автор сконцентрував значний масив інформації про декоративно-прикладне мистецтво Чернігівщини другої половини XVII – початку XVIII ст., що дозволило досить докладно окреслити та засвідчити оригінальність та своєрідність цього явища в історії українського мистецтва.

Як зазначено в анотації до книги, монографія А.К. Адруга «Декоративне мистецтво Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст.» є продовженням попередніх видань автора: «Архітектура Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст.» (2008), «Живопис Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст.» (2010, 2013) та «Графіка Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст.» (2017). Четверта книга із цієї серії вийшла у жовтні 2022 року – дуже важкий період історії України. Тож вихід нової монографії А.К. Адруга у такий час – не тільки «на часі», але й, без сумніву, науковий внесок у нашу майбутню Перемогу.

Дата подання: 23 жовтня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 30 жовтня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Рижова, О. Рецензія : Адруг А.К. Декоративне мистецтво Чернігова другої половини XVII – початку XVIII ст. Чернігів: SCRIPTORIUM, 2022. 152 с.: іл. *Сіверянський літопис*. 2022. № 4. С. 145–146. DOI: 10.5281/zenodo.7315971.

Цитування за стандартом APA

Ryzhova, O. (2022). *Retsenziiia : Aduh A.K. Dekoratyvne mystetstvo Chernihova druhoi polovyny XVII – pochatku XVIII st. Chernihiv: SCRIPTORIUM, 2022. 152 s.: il. [Review : Adrug, A.K. Decorative art of Chernihiv of the second half of the 17th – beginning of the 18th century. Chernihiv: SCRIPTORIUM, 2022. 152 p.: il.] Siverianskyi litopys – Siverian chronicle, 4, P. 145–146. DOI: 10.5281/zenodo.7315971.*